

Opredelitev družbene moči in oblasti

- Možnost, da človek ali skupina uresniči svojo voljo, tudi če drugi nasprotujejo (Weber). → Zmožnost odločanja o ravnanju drugih; sposobnost, da **svoje interese uveljavimo kljub nasprotovanju drugih**; sposobnost vplivati na druge, da se vedejo in delujejo na način, ki zadovoljuje naše želje; zmožnost, da spreminjamo prepričanja, čustva ali celo identiteto drugih.
- Nenasilne oblike izražanja moči bolj pogoste. Družb. slojevitost ustvarja neenako porazdelitev moči = razmerja moči, ki jih **ustvarja družb. slojevitost** in jo lahko nekdo izraža zato, ker je član določ. družb. skupine. Izraža v običajnih družb. interakcijah – z znaki, simboli, prevlado, subtilnimi sporočili groženj, gest (odločitve lastnikov in menedžerjev vplivajo na življ. posameznika; vrednost časa kot izraz moči; izraža na način, kako ljudje komunicirajo drug z drugim; nazivi kot so gospa, profesor, doktor; vikanje; močnejši kršijo pravila v komuniciranju). Izraža v **neposrednih odnosih** med ljudmi + na **neosebni ravni** (v različnih institucijah se obnavljajo (reproducirajo) različne oblike moči). Institucionalizirana moč temelji na **odvisnosti** (vtkana v mnoge vloge: zaposleni, otroci, učenci). Profesionalni poklici (zdravniki) imajo ključ do ugodnosti → moč izvira iz pripadnosti določ. skupini, ki ji določ. kultura pripisuje moč.

Moč in legitimnost - tipi legitimne oblasti

- Moč postane legitimna, ko jo podrejeni **sprejemajo** oz. jo imajo za pravilno in **upravičeno**. → Dve obliki moči: **1. prisila** = oblika moči, ki ji podrejeni ne priznavajo legitimnosti – zanje ni pravilna in upravičena (motiv podrejanja je strah pred negativnimi sankcijami; čista prisila kot oblika moči nestabilna, zato mora družba ali skupina vzpostaviti legitimno oblast in vladati s **privoljenjem vladanih**); **2. oblast** ali **avtoriteta** = oblika moči, ki je sprejeta kot legitimna - podrejujejo se ji, ker jo doživljajo kot pravilno in upravičeno. **Weber** glede na način legitimiziranja oz. **vir legitimnosti** razlikuje tri tipe oblasti:
- **Tradicionalna**: plemenske in fevdalne družbe; temelji na splošnem **sprejemanju tradicije**, na prepričanju, da je tako vedno bilo in da je tradicija sveta in nespremenljiva; v preteklosti vzpostavljena razmerja moči upravičena (legitimizirana) še z **božjo voljo** → srednjeveški evropski vladarji veljali za božje pooblaščenca. Oblastniki tradicionalni status **podedovali**; občutki lojalnosti in obveznosti; oblast je osebna in se izraža kot neposredno podrejanje vodji. / Vladarji tudi sami podvrženi spoštovanju tradicije → takšna oblast se težko spopada s spremembami.
- **Karizmatična**: legitimizira v **izjemnih** (veljajo za nadnaravne, nadčloveške) **osebnih lastnostih, sposobnostih vodij**, ki jim jih pripisujejo podrejeni; oblast temelji na **čustveni vezi med vodjo in privrženci** → čustvena privlačnost vzbuja **predanost** in lojalnost voditelju; izrazito **osebna** oblast. Prelomna družb. obdobja, ko stara družb. razmerja ne ustrezajo več, voditelji pa obljublajo drugačno prihodnost in rešitev problemov. (Buda, Kristus, Tito, Mao Tse Dong, Hitler; uporaba karizme na drugih ravneh družb. življ.: učitelji, menedžerji)
- **Racionalno-legalna**: temelji na sprejemanju **neosebnih** pravil oz. zakonov; ni osebna oblast; **oblast jasnih pravil, zakonov in predpisov**; podrejanje oblasti, ker sprejemajo pravne okvire (pravni red), ki predpostavljenim dajejo moč ukazovanja; pravni red določa, o čem lahko predpostavljeni odločajo, dolžnosti in pravice tistih, ki izvajajo posamezne oblastne funkcije; imenovani ali izvoljeni funkcionarji. Zakoni, pravila, predpisi so **racionalni** v tem smislu, da so bili **zavestno oblikovani** za doseganje **ciljev** in da določajo tudi **sredstva** za njihovo doseganje → racionalno-legalna oblast se najlažje prilagaja spremembam.
- Weber: tipi oblasti kot idealni tipi; racionalno-legalna oblast: v modernih državah vladajo izvoljeni predstavniki, oblast pa je določena z zakoni ~ moderne organizacije.

- Politika je dejavnost, ki jo najpogosteje povezujemo z državo.

Moderna država:

1. **širši pomen = geografsko-politična tvorba**, ki jo opredeljuje **ozemlje, prebivalstvo in suverena oblast**;

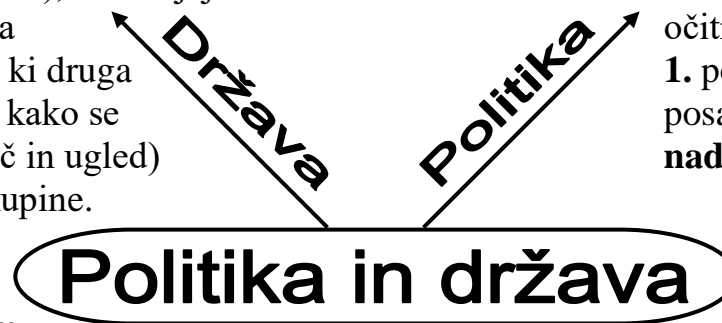
2. **ožji pomen = sistem političnih institucij** (parlament, vlada, »šef« države, sodišča, upravni organi), ki delujejo v družbi oz.

izvajajo oblast → delitev oblasti na **zakonodajno, izvršilno in sodno**, ki druga drugo nadzorujejo; država določa, kako se bodo redke dobrine (bogastvo, moč in ugled) razporejale med različne družb. skupine.

Weber: novoveška (moderna) država ima **zakonit monopol nad sredstvi prisile na določenem**

(svojem) **ozemlju**; uveljavlja se z racionalnimi postopki in sredstvi:

1. s **pravom** (abstraktna, splošna in brezosebna pravila);
2. z **birokratskim** (uradniškim) upravljanjem (hierarhičnost, poklicnost). → teroristične akcije ne veljajo za legalne in legitime; samo država se lahko spusti v vojno ali uporabi pravni sistem, da ljudem omeji svobodo proti njihovi volji; suverenost (vrhovnost, nedeljivost, neomejenost, neodvisnost) = državna oblast najvišja in najmočnejša oblast v družbi. Pomen države v industrializiranih družbah povečal = širijo se področja, ki jih ureja osrednja oblast (gospodarstvo, socialna politika, šolstvo, zdravstvo, kultura) = socialna država oz. država blaginje; **osredotočenje in poenotenje državne oblasti ter širjenje njenih pristojnosti** na različna področja spremljala vse večja **racionalizacija** njenega izvajanja s ciljem večje učinkovitosti → razvoj moderne birokracije.

- Institucionalizirana moč in oblast najbolj očitni v **politiki**. Opredelitvi politike:

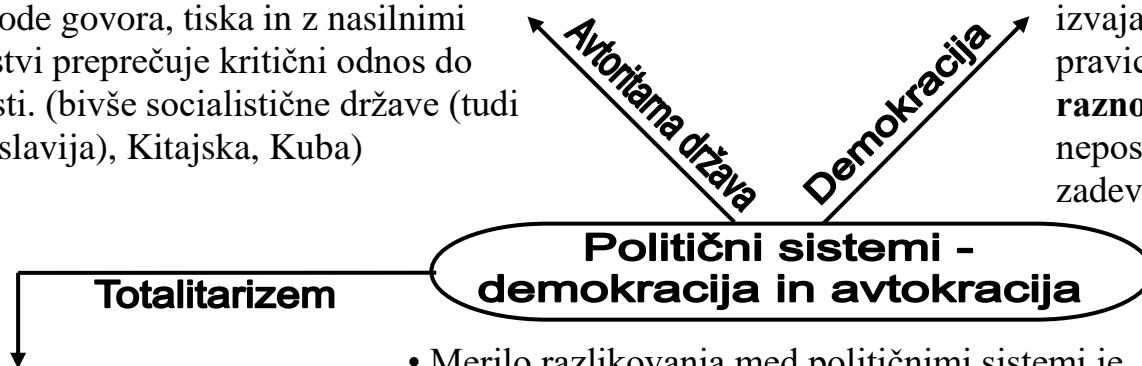
1. politika kot **boj za oblast**, ki posameznikom in skupinam zagotovi **nadvlado** nad družbo in koristi →

politika služi pridobivanju in ohranjanju **privilegijev** manjšine na škodo večine;

2. politika kot prizadevanje, da bi zagotovili **red, stabilnost in pravičnost** → oblast je sredstvo zadovoljevanja splošnih interesov, ki omogoča vključevanje vseh v skupnost ter ustvarjanje pravične družbe.

- **Ne priznava raznolikosti interesov** in omejuje temeljne in politične pravice ter sodelovanje državljanov pri oblikovanju državne oblasti (politično združevanje prepovedano, dovoljena ena sama stranka). Z omejevanjem svobode govora, tiska in z nasilnimi sredstvi preprečuje kritični odnos do oblasti. (bivše socialistične države (tudi Jugoslavija), Kitajska, Kuba)

- Oblika političnega sistema, kjer je državna oblast **izvoljena** in **zamenljiva**; državljeni kot **svobodni** in **enaki** pred zakonom imajo pravico oblikovati oblast oz. institucije, ki oblast izvajajo + vplivati na njeno izvajanje → **politične pravice**: volilna pravica, pravica do političnega združevanja (priznana **raznolikost družb. interesov**); možnosti neposrednega odločanja o pomembnih družb. zadevah (referendum, plebiscit) = **neposredna**

- Totalitarni sistemi v 20. st.: italijanski **fašizem**, nemški **nacizem**, **stalinizem**: totalitarna država **ne spoštuje** temeljnih člov. pravic; **ni delitve oblasti** in strankarskega pluralizma; **ena** sama **državna partija**, ki nadzoruje celotno družb. življ.; pogoj totalitarnega sistema je **boj proti »sovražniku«** (vsak, ki se z oblastjo ne strinja); **nasilje nad državljani**, upravičeno s tem, da so to »sovražniki«, ki ogrožajo državo. **Avtoritarna država**: omejevanje temeljnih in političnih pravic in s tem politične participacije državljanov. → **Totalitarizem**: obvladovanje celotnega družb. življ. in tudi zasebnosti posameznikov ter odkrito nasilje nad njimi v povezavi z iskanjem »sovražnikov«.

- Merilo razlikovanja med političnimi sistemi je odnos med državno oblastjo in ljudstvom; koliko in kako državljeni vplivajo na oblikovanje in izvajanje državne oblasti. → Obliki polit. sistemov: **demokracija** (vlada ljudstva) in **avtokracija** (samodržstvo, samovlada: **avtoritarna država**, **totalitarizem**).

demokracija + izvoljeni predstavniki = **posredna** (predstavniška) demokracija. Razsežnost demokracije je **politična participacija**, tj poseganje državljanov v delovanje in rezultate političnega sistema oz. sodelovanje ljudi pri odločanju o javnih zadevah (udeležba na volitvah, članstvo v političnih strankah in drugih organizacijah in družb. gibanjih (interesne skupine)); politična participacija deluje **integracijsko**, vključuje solidarnost / **tekmovalnost** (kompetitivnost), prizadevanje za vpliv in moč ter za zaščito lastnih interesov in koristi. Sistemi delitve oblasti: predsedniški, **parlamentarni** (neposredno volimo poslance v parlament; politična stranka ali koalicija strank, ki dobi največ glasov oblikuje vlado (premier + ministri); parlament lahko vlado prisili k odstopu oz. ji izglasuje nezaupnico; opozicija nadzira in opozarja vlado), »mešani«.

- Maloštevila manjšina (elita) ima moč v družbi → družba se deli na **vladajočo manjšino** in **vladano večino** (oblastne položaje zaseda manjšina, ki uveljavlja svoje interese).

1. Teorija elite Vilfreda Pareta: ni možna ne demokracija ne pravična, brezrazredna komunistična družba; družba se deli na za družb. probleme nezainteresirano večino, ki je neorganizirana in razdrobljena + na združeno in povezano manjšino – elito, ki je sposobna manipulirati z množico.

Pripadnost eliti pogojena s psihološkimi oz. osebnimi lastnostmi nekaterih ljudi; moč elite sloni na njeni organiziranosti; dva tipa elit: »levi« (odločnost, ostrina, pri vladanju uporaba sile (vojaške diktature)), »lisice« (zvitost, pretkanost, prevare, vladajo z diplomatskim manipuliranjem). Elita se sčasoma izpridi in propade → vzroka: lagodno življ.

+ vsakemu tipu manjkajo lastnosti drugega → človeška zgodovina je zamenjava elit na oblasti ali neskončno kroženje elit.

2. C. Wright Mills – elita oblasti: odločitve sprejema ozek krog ljudi – elita oblasti (sestavljena iz vodilnih ljudi v **ekonomski, politični** in **vojaški** sferi).

Elita oblasti nov pojav v zgodovini; razvoj v smeri **centralizacije** na ekonomskem področju (nastajanje velikih korporacij)

+ v smeri močne **centralizacije oblasti** + **močnega vojaškega bloka**. Enotnost elite oblasti se utrjuje s podobnim poreklom, izobraževanjem, obiskovanjem istih klubov → podobne vrednote, interesi in pogled na svet; tri deli elite se medsebojno podpirajo in so drug od drugega odvisni. Elita oblasti prek množičnih medijev usmerja ljudi, kaj naj mislijo, čutijo, želijo in počnejo; nikomur ne odgovarja – **neodgovornost** je vključena v sam sistem odločanja; tolerira procedure demokracije, ker jih obvladuje; večina izključena iz vseh funkcij odločanja.

- Demokratični politični sistemi v zah. Evropi in ZDA najbolj učinkovit način, s katerim lahko državljani vplivajo na oblikovanje in izvajanje državne oblasti: pripadniki različnih skupin in kategorij imajo **različne** in medsebojno tudi **konfliktne** interese; demokratični politični sistem daje možnost, da se povežejo v politične stranke (ki poskušajo pridobiti legitimno oblast nad državo) in interesne skupine, sodelujejo na volitvah in z drugimi načini poskušajo doseči,

da izvoljena državna oblast sprejme odločitve, ki so v njihovem interesu. Demokratična država je **posrednik**, ki poskuša upoštevati raznolike in konfliktne interese; družb. moč/oblast je **spremenljiva** in **razpršena** med različne skupine. ~ **Pluralizem elit:** posamezniki ne izražajo svojih interesov neposredno, ampak jih zastopajo maloštevilni predstavniki (elite) → družb. moč razpršena med različne elite → **tekmovanje** med elitami → **ravnovesje moči**.

Kritika: ne upošteva razlik v moči družb. skupin in kategorij + interesi ekonomsko šibkejših skupin niso zastopani.

Ali je demokracija videz? - pluralizem in teorije elit

- Ali imajo vsi državljani dejansko enak vpliv na oblikovanje in izvajanje državne oblasti in s tem enake možnosti izražanja in uveljavljanja svojih interesov? → Dva teoretična pristopa pri pojasnjevanju **porazdelitve moči/oblasti v sodobnih demokratičnih državah:**

Teorije elit

Pluralizem

- Različne skupine in organizacije, ki si želijo vplivati na odločitve državne oblasti in samih političnih strank; od strank se razlikujejo v tem, da ne nastopajo na volitvah in nimajo namena neposredno priti na oblast.

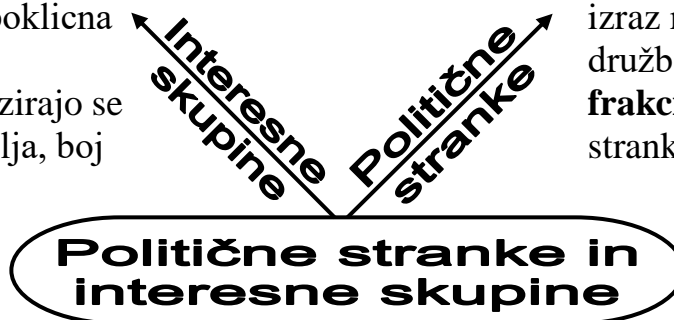
1. Zaščitne interesne skupine: zavzemajo se za zaščito svojih članov (sindikati, poklicna in profesionalna združenja).

2. Ciljne interesne skupine: organizirajo se zaradi določenega cilja (varstvo okolja, boj proti mučenju živali), ki naj bi bil koristen za širšo družbo.

Interesne skupine (skupine pritiska) **pritisakajo** na politične stranke in državno oblast; tudi podkupovanje

(korupcija) vplivnih politikov, teroristične akcije; vpliv imajo strokovne institucije, ki opravljajo strokovne analize za vlade.

- Pluralisti z obstojem mnoštva interesnih skupin utemeljujejo svojo kritiko teorije elit: obstoj različnih interesnih skupin **zagotavlja demokratičnost** in vpliv družb. skupin na oblast. ≠ Pogosto najbolj deprivilegirani nimajo interesnih združenj.
- Interesne skupine pomenijo **nevarnost za demokracijo:** odločitve se sprejemajo v zaprtih pogovorih med interesnimi skupinami in oblastjo (lobiranje, neformalne interesne skupine).

- **Organizacije**, ki poskušajo z volitvami **priti na oblast**; od drugih organizacij se razlikujejo po tem, da sodelujejo na volitvah in poskušajo »osvojiti« državno oblast; so **posrednik** med ljudstvom in državno oblastjo; različne stranke so

izraz raznolikosti, diferenciranosti modernih družb; stranke se lahko delijo v posamezne **frakcije** → osnova demokracije: politične stranke med seboj tekmujejo in če ne **izražajo**

mnenj svojih volivcev, bodo

na volitvah izbrane druge stranke;

vsaka stranka poskuša pridobiti

naklonjenost čim večjega števila

volivcev → večina strank se **izogiba**

radikalnim stališčem glede družb. vprašanj

+ poskušajo vključiti v svoje programe čim

več zelo **različnih »programskih točk«** →

programi političnih strank so si **podobni**.

- **Vzroki** volitve določene stranke: **1.** odločitev na podlagi ciljev, **programa** in politike (svetovni nazor) stranke – **racionalna izbira**; **2. simpatij** do članov stranke in/ali do **osebnostnih lastnosti** vodje – **emocionalna izbira** (bolj pomembna, ker si programi postajajo podobni → »imidž« odločilnega pomena); **3.** volijo stranko zaradi **tradicije** (volili že večkrat ali že starši); **4.** niso privrženci nobene stranke, opredelijo se glede na program - **instrumentalni model volitev**; **5.** volijo stranko, da bi preprečili prihod na oblast drugi – **taktične oz. negativne volitve**.

Volitve in volilno vedenje

- **Povezanost med razredom in stranko:** v novejšem času se povezanost rahlja + povečuje se delež t. i. **nestanovitnih** volivcev → nobena stranka ne more računati z zanesljivo »volilno bazo«.

- **Dejavniki volilne udeležbe:** manjša pri **mmlajših, manj izobraženih, revnejših, manj vključenih v skupnost** (pripadniki manjšin, gospodinje, starejši), tistih, ki menijo, da **nimajo možnosti** vplivati na rezultate.

- **Večina ljudi se v politično življ. ne vključuje neposredno;** njihova politična dejavnost omejena na **volitve** – osrednji politični dogodek, v katerem se odloča, kdo bo imel državno oblast (osrednja vloga političnih strank); pomembno vlogo v predvolilni kampanji imajo mediji (stranke in njihovi kandidati predstavljajo sebe in svoje programe → volilna politika strank se spreminja v igro odnosov z javnostjo (PR).
- **Velik delež ljudi se volitev ne udeležuje** ← vzroka: prepričanje, da z udeležbo na volitvah ne moremo vplivati na »politično sliko« v državi + nezaupanje do političnih strank (skrbijo za lastne interese).